

הנוצות על כובעו והשרביט דמוי האלה בידו, סמל ללאומיות אוקראינית גאה, סמל לטבח, לפרעות ולפוגרומים נוראיים מנקודת הראות היהודית. מוזר ומורכב להיות יהודי וישראלי, רקדן ומורה לקונטקט-אימפרוביזציה בקייב המתוחה והדוממת של היום.

מזהירים אותנו לא להיכנס לכיכר מאיידאן בסוף השבוע, מחשש לפרובוקציות. בלילה אני עובר באחת הסמטאות החשוכות שליד הכיכר, עם אנשים נוספים מהפסטיבל. מתוך החושך יוצא לעברי גבר במדים מנומרים, מגיני ברכיים שחורים, כפפות שחורות גזרות, זהה רחב, שיכור לגמרי, כנראה. אני כבר אחרי כמעט שבוע בפסטיבל, שרוי בעולם של פתיחות, רגישות, נוכחות בגוף ובחוויה, שיתוף מלא אהבה ופרגון. שכחתי שאני אמור לפחד מגבר במדים ששועט מולי בסמטה אפילה. הוא חוטף את ידי ולוחץ אותה בכוח, אומר משהו באוקראינית (אחר כך אמרו לי שהוא שיבח את הצעיף שלי. זה היה צעיף צהוב. אולי השבחים קשורים לכך שצהוב הוא אחד הצבעים בדגל אוקראינה?) ומחבק אותי בחוזקה. אני מחבק אותו בחזרה, והוא הולך לדרכו.

אולי בשביל הרגע הזה נסעתי לפסטיבל הקונטקט בקייב.

להתכתבות בין מארגי הפסטיבל בקייב למשתתפים הישראלים ראו: http://www.contactquarterly.com/contact-improvisation/newsletter/issue.php?vin=39.2
לפרטים על הפסטיבל בקייב: http://contactfest.in.ua/wp לסרטון שמתאר את חוויית הפסטיבל בקייב: http://vimeo.com/94688478
לינק לסרטון שצולם כולו בכיכר מאיידאן: https://m.youtube.com/watch?v=CNu6WDTmukM

אריה בורשטין רקדן, כוריאוגרף ומורה למחול, לתנועה ולאימפרוביזציה. BA מאוניברסיטת תל אביב (1978). MFA במחול מ-Smith College, ארה"ב (1989). רוקד ומופיע בקונטקט-אימפרוביזציה מאז 1985, ומלמד קונטקט בסמינר הקיבוצים מ-1991. יצר למחול ולתיאטרון ככוריאוגרף עצמאי, והופיע במופעי אימפרוביזציה רבים במסגרות שונות. יצר והופיע בישראל, ארה"ב, יפן ואירופה. מלמד תנועה, אימפרוביזציה וקונטקט-אימפרוביזציה לרקדנים ולשחקני תיאטרון בסמינר הקיבוצים. מטפל גשטאלט גופנפש Body-Process ומלמד במסגרות שונות להכשרת מטפלים.

”נעים בין לוקליות, גלובליות וגלוקליות: מחול תיאטרלי ישראלי בעידן הגלובליזציה”

יום שלישי, 21 בינואר 2014, בשיתוף

האגודה הישראלית לחקר המחול

ומגמת תיאטרון-מחול בחוג ללימודי

תיאטרון, המכללה האקדמית גליל

מערבי

מילכה לאון

האגודה הישראלית לחקר המחול

*||*מהו מחול ישראלי, מה מאפיין אותו, מהם מקורות ההשפעה עליו ועל מי משפיע הוא עצמו?*” – שאלות אלה מלוות את חוקרי המחול בישראל ובארץ-ישראל שנים רבות. במכללה האקדמית גליל מערבי התקיים בינואר הכנס הראשון של האגודה הישראלית לחקר המחול, תחת הכותרת ”נעים בין לוקליות, גלובליות וגלוקליות: מחול תיאטרלי ישראלי בעידן הגלובליזציה”. כשקיבלתי את תוכנית הכנס היתה כותרתו מובנת לי במלותיה, ובו בזמן נותרה חסרת פשר בגופי. כאילו סירב גופי להבין מה באמת מחפש הכנס לחקור. כך הגענו, אני וגופי, אל הכנס כשבילל של מלים זרות (גלובלי, לוקלי וגלוקלי) מתערבב בתוכנו.*

הכנס נשען על השאלות שלעיל, ונבע מתוכן, אבל הרחיב את יריעת המחקר אל מעבר לאוסף הנקודות שעל מפת ההשפעות של המחול העולמי על הישראלי, ושל השפעות המחול הישראלי על המחול שנרקד מחוץ לגבולותינו. מארגניו בחרו לעסוק בסוגיית השפעת הגלובליות והלוקליות על התרבות המודרנית בכלל ועל התרבות המודרנית בישראל בפרט. וכך נכתב בתוכנית הכנס: ”מרגע ’הולדתו’, במחצית הראשונה של המאה ה-20, היה המחול התיאטרלי בישראל נתון אפרירי לדיאלקטיקה המובנית בין העולמי והמקומי, בין מה שבא ’משם’ ומה שהיה או נוצר ’כאן’. הכנס הראשון של האגודה הישראלית לחקר המחול יוקדש לפענוח הביטויים, הייצוגים, הפרקטיקות והמופעים המגוונים של המחול התיאטרלי הישראלי על הציר בין מודרניזציה (עד שנות ה-70) לבין גלובליזציה (שנות ה-70 ואילך)”.

את הכנס הנחתה ד”ר ליאורה מלכא ילין מאוניברסיטת תל אביב, והוא היה בנוי משלושה מושבים, שבכל אחד מהם הוצגו כמה פרזנטציות תחת נושא כולל משותף. בין המושבים התקיימו מופעי מחול קצרים לכוריאוגרפיה של ראבעה מורקוס, מורה למחול ומנהלת סטודיו ובית ספר למחול בכפר יאסיף, ושל הדס האוזמן-אגמון.

בפתיחת הכנס קישרה מלכא ילין בין רעיון ”הכפר הגלובלי” של מרשל מקלוהן לבין הדיכטומיה הטמונה בהיסטוריה האנושית, הנובעת מהמשיכה אל הגלובלי, הקוסמופוליטי, המאחד בין בני אדם באשר הם, ובין ההתפתחות המקבילה של הצורך בהשתייכות לאומית-תרבותית מקומית. היא סקרה את המושגים גלובלי, לוקלי וגלוקלי (גלובלי, אך מקומי) בהקשר עולמי, תרבותי ומחולי וסימנה את מאפייני הגלובליזציה ואת יתרונותיה, ובה בעת את סכנותיה. בהרצאה ניתן אפשר היה להבין דרך מערכת היחסים וההומאוסטזיס העדין שבין גלובליזציה ולוקליות, כי ככל שמתחזקים תהליכים גלובליים של מסחר וכלכלה, ומתפתחות רשתות תקשורת מהירות ומגוונות – כך מתגבר במקביל הצורך האנושי בהגדרה לאומית ותרבותית ובהשתייכות לקבוצות מוגדרות (ייתכן שתופעת הקבוצות בפייסבוק היא סוג של השתייכות כזאת). הסכנה האורבת לתרבות מצד הגלובליזציה היא האחדה תרבותית ומחיקת מאפיינים מקומיים. מתוך הגלובליזציה התרבותית אפשר להבין את מושג הגלוקליות. מושג זה מתייחס למצב שבו תהליכי אינטראקציה בין כוחות חיצוניים ופנימיים מביאים את הגלובליזציה אל הכוחות הפועלים בתוך הלוקלי. בפועל, טוענת מלכא ילין, אף על פי שנדמה כי התרבות הגלובלית מאחדת הכל, למעשה אי אפשר לדבר על תרבות עולמית בגלל מסורות מקומיות הקשורות להגדרת הלאומיות והשיח הלאומי.

המחול הישראלי, טענה מלכא ילין, הוא דוגמה לשילוב בין צורות מחול מקומיות ובינלאומיות-אירופיות. למרות שמראשיתו טעון מחול זה באידיאולוגיות ציוניות והתיישבותיות כמו חזרה למולדת, יישוב הארץ, החייאת הגוף היהודי ועוד, הושפע המחול הישראלי ממסורות גופניות-אמנותיות שמקורן במחול האירופי של המחצית הראשונה של המאה ה-20, ואשר הגיעו ארצה עם יוצרים ורקדנים שעלו לארץ ישראל. תהליכי העשייה העכשוויים של המחול הישראלי נקשרים יותר ויותר לשיח הגלובלי. אני סבורה שחשוב לשים לב לשאלה אם המפגשים וההתכתבויות בין המקומי והעולמי אכן מייצרים דרכי מחשבה אלטרנטיביות בין שתי צורות השיח: הלאומי והבינלאומי, הגלובלי והלוקלי, ואינם רק חולפים זה בשטחו של זה.

המושב הראשון של הכנס, שנוהל בידי ד”ר הודל אופיר, עסק באידיאולוגיה ובפרקטיקה של חינוך ואימון למחול. שתיים משלוש ההרצאות שהוצגו בו עסקו בחינוך למחול ואילו השלישית עסקה באופן שבו הופך האימון התנועתי-הגופני בשיטת גאגא ממקומי לגלובלי. ד”ר יעל (ילי) נתיב, מרצה באוניברסיטה העברית בירושלים ובלימודי ההמשך במכללת שנקר, פתחה את המושב בתזה הבוחנת את ”האופן שבו מכנן גוף-ידע המחול במגמות המחול הפועלות בבתי ספר תיכוניים בארץ”. ההרצאה, שנגזרה מתוך פרק בדוקטורט שכתבה נתיב על מגמות מחול בבתי ספר תיכון בישראל, בחנה מנקודת מבט פוסט-קולוניאליסטית את הרטוריקה ואת האידיאולוגיה של תוכנית הלימודים במגמות המחול. טענתה העיקרית היא שתוכנית הלימודים משקפת מדיניות חינוכית המבוססת על ”תפישה יורוצנטרית, מודרניסטית, קנונית ומערבית”. כתוצאה מכך, תוכנית הלימודים מבוססת על ”מבנה ידע סגור המוצג כסטנדרטי, נייטרלי, והמשוכפל באופן אחיד בכל בתי הספר”. לצד תוכנית לימודים זו, מזהה נתיב מתח בין רטוריקה אשר קיימים בה זה בצד זה מרכיבים אידיאולוגיים לאומיים, פולקלוריסטיים והומניסטיים, עם תפישות פוסט-מודרניות רב-תרבותיות; מצד שני אפשר להבחין במטה-גרטיב מודרניסטי ואוניברסלי דומיננטי מאוד. כלומר, ברמת האידיאולוגיה קיימת במערכת החינוך למחול שאיפה לקיים תוכנית לימודים הכוללת ביטוי לרב-תרבותיות כלשהי, המשקפת את השיח הפוסט-מודרניסטי החינוכי, אך בו זמנית קיימת בה ”עמימות מובנית לגבי עצם הסוגיה הרב-תרבותית, עמימות המועצמת עוד יותר כאשר מבינים שבפועל בבתי הספר לא מיושמים כלל ההיבטים הרב-תרבותיים שהיא עצמה מציעה...” מבחינתי, כמורה ותיקה במגמות מחול, הרצאה זו נגעה בנימים חשופות של המתח בין ’חזון העבודה’ שלי ובין האופן שבו הוא מתממש בעבודה היומיומית, במה שעמייתי ואני מלמדים ובאופן שבו אנו מכינים את תלמידינו לבחינות הבגרות”. נתיב פירקה את תוכנית הלימודים

לחלקיה ופירטה את נקודות התורפה, לדעתה, של הדיכטומיה הטמונה באתוס הגלוי והנסתר של תוכנית הלימודים, כפי שהיא יוצאת אל הפועל. נתיב מציעה לראות את הטקסטים של שני מקצועות – תולדות המחול והבלט הקלאסי – כטקסטים אשר משתקפים דרך תוכנית הלימודים כ”ספרי המופת” או ”צירות המופת” של המחול המערבי. מקצועות אלה נהנים מפוזיציה של כוח וסמכות ונחשבים אליטיסטיים.

טליה פרלשטיין, ראש המסלול למחול במכללת אורות ישראל, פתחה צוהר אל מהפכת המחול בעולם החינוך הדתי. מהפכה זו מתרחשת בעשור האחרון בעיקר בעזרת השתלבותן של מורות למחול שומרות מצוות בחינוך הממלכתי-הדתי. ההרצאה התבססה על מחקר שעסק בהטמעת הוראת המחול בזרם חינוכי זה. פרלשטיין הציגה את המתח שבין החינוך לאמנות המחול והפרקטיקה האמנותית וקיום מצוות ההלכה. המחקר בחן את המתח הנ”ל לאור משנתו של הרב קוק ז”ל, אשר קרא לחשיפת הציבור הדתי לאמנויות השונות, ראה בחזרה אל הגוף דרך לחיזוק האור הרוחני ולהעלאתו מעלה ותמך בטיפוח הגוף והנפש ברוח התורה, והדילמות שמולן ניצב העוסק באמנויות, בייחוד דילמות הנוגעות לאופן שבו מתיישבות דרכי היישום של הפרקטיקה האמנותית היומיומית עם חוקי ההלכה ומצוותיה. זהו מתח לוקלי הן מבחינה אוניברסלית, בהיותו ספציפי לישראל (אם כי, בנגזרות דומות נמצא מתח זה גם בחברות דתיות אחרות בעולם), והן מבחינת היותו ספציפי לחברה הדתית היהודית בתוך החברה הישראלית כולה. הסוגיות שהציגה פרלשטיין נוגעות לשתי דיכטומיות מהותיות בהוויה הדתית: הדיכטומיה של גוף ורוח, התפישות האמנויות בנוגע לגוף, לערכים ולמסרים, הפרקטיקה האמונית הדורשת צניעות ואיפוק אל מול ערכי הנפש והרוח; וכן לדילמות שבסיסן הוא המתח שבין הביטוי האמנותי האישי ובין הפרקטיקה האמונית המעלה על נס את ערכי הכלל לפני אלו של הפרט. הדילמות המורכבות מציפות את השאלה ”היילכו שניים יחדיו – אמנות המחול והאמונה”. מסקנתה של פרלשטיין היא שעצם ההתמודדות עם השאלות החינוכיות והדילמות הערכיות מעוררת את החינוך לאמנויות בחינוך הממלכתי-הדתי וסוללת דרך חדשה ובה חזרה אל הגוף כדי להעצים את הפרקטיקה האמונית על פי דרכו של הרב קוק.

מושב זה הסתיים עם הרצאתה של דבורה פרידס-גלילי מהאקדמיה למחול בירושלים, שעסקה ב”שיטת” האימון שפותחה על ידי אוהד נהרין – הגאגא – ובאופן שבו הפכה מאימון מקומי, ישראלי, ל”שיטה” עולמית. פרידס-גלילי סקרה את הבלט והמחול המודרני, שהגיעו לישראל בראשית המאה ה-20 ועד שנות ה-80, והאופן שבו הפכו למתודות ההכשרה בישראל. טכניקת הגאגא, לדברי פרידס-גלילי, התפתחה מתוך רצונו של נהרין, הכוריאוגרף והמנהל האמנותי של להקת בת-שבע מאז סוף שנות ה-80, לתקשר עם הגוף שלו, להכין אותו ולתקשר עם הרקדנים שלו. הרצון לקשר בין רעיונותיו הכוריאוגרפיים לבין היכולת של הרקדנים לפרש את רעיונותיו ”תידלק” את המחקר התנועתי של נהרין. כיום התפשטה הוראת הגאגא אל מעבר ללוקליות הישראלית והשיטה מתורגלת בלמעלה מ-100 ערים ב-29 מדינות. הדיון של פרידס-גלילי עסק בחשיבות התפשטותה של הגאגא לרקדנים. היא התייחסה להתפשטות הגאגא לאור שתי תפישות של אימון גופני במחול הפוסט-ג’אדסוניאני – הבריקולאז’ (bricolage), וה-De Con StrucTion, כפי שהן מוצגות בספרן של מלאני ביילס (Melanie Bales) ורבקה נטי-פיול (The (Rebecca Nettl-Fiol *Body Eclectic: Evolving Practices in Dance Traning* (2008). גישת הבריקולאז’ אינה דורשת מהרקדן לדחות גישות אימון קודמות או אחרות ומאפשרת לו להיות פתוח לדרכי תנועה שונות ונוספות. בדרך זו רוכש הרקדן לא ”סגנון” תנועתי מסוים, אלא ”ארגז כלים” תנועתי. גאגא מספקת ומסיבות אלה הפכה מלוקלית לגלובלית.

המושב השני של הכנס, שהתמקד ב”קריאות בתיאוריה של מחול”, נוהל על ידי ד”ר שרי אלרון. ההרצאה הראשונה במושב זה הציגה

מחקר משותף של ד"ר אדר' מרינה אפשטיין-פלוש ושל אדר' יעל דגן, אשר עוסק ביצירה ובתיאוריה של אוסקר שלמר ורודולף לאבאן ביחס למרחב הניטשיאני ולארכיטקטורה אוונגרדית/מודרניסטית-מקומית, ובהשפעתן על היצירות של חלוצות מחול בישראל, כגון גרטרוד קראוס רינה שיינפלד. עבודתם היצירתית של לאבאן ושלמר, אשר פעלו באירופה בעיקר במחצית הראשונה של המאה ה-20, מאופיינת בהיבטים האדריכליים שבה. לטענת החוקרות, עבודות אלו התייחסו באופן מנוגד ונמיש לרעיונות הניטשיאניים, שאיכותם מחולית ואדריכלית גם יחד: יחסי חלל וגוף, תיאוריה ופרקטיקה, חיוניות ואשליה, אישי וקולקטיבי, מודע ולא מודע, מדע ואמנות, אקספרסיוניזם מושגי ואקספרסיוניזם של הרצון ועוד. רעיונות אלו באו לביטוי הן במחול והן באדריכלות האוונגרד באופן דומה או משלים. המחול האמנותי בישראל הושפע באופן ישיר או עקיף מלאבאן ושלמר בעבודתם של חלוצים כמו קראוס ושיינפלד, שפעלו בשנים שבהן יובאו לארץ-ישראל רעיונות המודרניזם האדריכלי והוטמעו באדריכלות הארצישראלית. המרצה, יעל דגן, הביאה במצגת שהכינו החוקרות מגוון רחב של נקודות התייחסות היסטוריות-אסתטיות-פילוסופיות, אשר אתגרו את המאזינים בהציגן בזמן קצר מאוד מספר רב של נקודות, תמונות ועולמות שונים.

ההרצאה השנייה במושב זה, של ליאורה בינג היידקר, עסקה באקים לבוביץ' וולינסקי, אחד מגדולי מבקרי המחול הרוסים. כבר בנעוריו התגלה וולינסקי כעילוי, אבל גם כמרדן ופולמוסן קשה עורף. הוא היה אדם קוסמופוליטי, שהפנה את מבטו לעולם. בניגוד להתפתחויות בארץ-ישראל ולהשקפתם של חלק מהוגי הציונות ומיישמיה, הוא האמין בחזרה לטבע דרך הגוף, ולא דרך האדמה. בעוד ברדיצ'בסקי, לדוגמה, רצה להראות שהיהודי שייך לטריטוריה שלו, ביקש וולינסקי להציג את היהודי כמי שגופו שייך לו ולפיכך הטריטוריה ההולמת אותו היא, בסופו של דבר, הבמה. גם בנקודה זו סטה וולינסקי מהקו הציוני הלוקלי. בעוד מחול ההבעה והמחול המקהלתי הגרמני של רודולף לאבאן וממשיכיו משפיעים על המחול המתחדש בארץ-ישראל, נאבק וולינסקי לרהביליטציה של הבלט הקלסי כניגוד מוחלט לתפישה הציונית, שנטתה לראות בבלט אמנות דקדנטית. אני מצאתי את הרצאתה של בינג היידקר – ממורות הבלט הוותיקות בארץ, אשר פנתה בהמשך לתרגום ולהגות – מרתקת מכיוון שהצליחה להציג את מורכבות הקשר ואת הדיכוטומיה שבין אידיאות חברתיות-ציוניות (לוקליות) לאידיאות אמנותיות (גלובליות).

המושב השלישי והאחרון של הכנס נקרא "בין 'פה' ל'שם' – לאומיות וקוסמופוליטיות במחול הישראלי", וניהלה אותו ד"ר רות אשל, עורכת ומייסדת כתב העת *מחול עכשיו* ומבקרת המחול של הארץ. ההרצאה הראשונה במושב זה, של ד"ר שלומית עופר, עסקה באסופת ריקודי החגים של תרצה ספיר, שנאספו לספר על ידי ספיר ועופר. תרצה ספיר, מחלוצות תחום הידע המתגבש של כתב התנועה אשכול-וכמן, אספה בספר 19 ריקודים שיצרה כחלק מטקסי חג או מסכתות חג בקיבוצה גת ובקיבוץ כרמיה בשנים 1961–2012. ההרצאה של עופר עסקה בכתב התנועה אשכול-וכמן ובאופן שבו – דרך סוגי התנועות, "שכבות התנועה" והמסלולים המרחביים – מוצפנים עקרונות הכתב בריקודי החג. במצגת של עופר זכינו גם להציץ אל ריקודים שמופיעים בספר, אשר שוחזרו לרגל השקת הספר ובוצעו על ידי אנסמבל "ריקודנטו" ביחד עם ילדי קיבוצים. היה מרתק לראות את המחולות, אשר במקור נוצרו מתוך אידיאות של חינוך, מסורת קיבוצית-חקלאית מתחדשת ומסורת החג היהודי, ונרקדו תחת כיפת השמיים, מוצגים על במת התיאטרון המוארת. מעניין להרהר בעבודתה של ספיר, הבוחרת ב"תנועה נטו" בבואה לחבר ריקודי חג, גם בהקשר של וולינסקי (שתואר בהרצאתה של בינג היידקר), מכיוון ששניהם בחרו בקו שונה מהקו שבו התפתח המחול הארצישראלי המתחדש.

רנה בדש, יוצרת, מורה וחוקרת מחול, דיברה על היבטים חדשים ביצירת המחול *מונגר* של הכוריאוגרף ברק מרשל. עמדתה המסקרנת של בדש

רואה ב*מונגר* (מו)רשת של מיעוטים. בדש רואה ביצירה ובמתרחש בין עשר הדמויות המשתתפות בה מרחב ביקורתי המאיר תופעה אוניברסלית של מדרוג חברתי, כלכלי ומשפטי, תופעה שהיבטיה מרשתים את החברה האנושית במגוון של מיעוטים. בדש מציעה לבחון את היצירה כביטוי הופעתי של מינוריות, מלה המחשיגה פעולה פוליטית ומאבק לשחרור מכפייה חברתית, משעבוד כלכלי ומכיבוש טריטוריאלי ותרבותי. בהרצאה ניתחה בדש את היצירה מפרספקטיבות אמנותיות, תרבותיות ופוליטיות-חברתיות. בהאזנה לסקירתה על סוגיית המינוריות העולה אצל מרשל, לא יכולתי שלא לחזור במחשבתי אל הרצאתה של נתיב, אשר פתחה את המושב הראשון ועסקה בהגמוניה המערבית, המאז'ורית, של הנלמד במגמות המחול.

את המושב השלישי ואת הכנס כולו חתמה הרצאתה של יונת רוטמן, אשר עסקה בכאב שתי המולדות של גרטרוד קראוס. קראוס, אשר נולדה באוסטריה, למדה מחול, יצרה ולימדה באוסטריה ובגרמניה ועלתה לארץ-ישראל ב-1935 בגיל 32. היא ראתה באוסטריה ובארץ-ישראל את שתי מולדותיה, וריקודיה חשפו את הקרע שהתחולל בנפשה בין שני המקומות ושתי התרבויות השונות כל כך זו מזו. באופן מעניין, טוענת רוטמן, קרע זה, ותחושת הזרות של קראוס בארץ, היו גם בין מקורות ההשראה החשובים ביותר שלה. רוטמן סקרה את מורשתה הכוריאוגרפית של קראוס בארץ-ישראל והציגה מצגת יפהפייה שיצרה מתמונות של קראוס ולהקתה לצלילי השיר "מכורה שלי" של לאה גולדברג. במצגת זכינו לצפות בקטעי מחול נדירים ומרגשים של קראוס בחוף תל אביב.

את הכנס חתמו הסטודנטיות מהמכללה בריקוד אשר שיתף את הקהל, תוך שימוש בחלל הישיבה כחלק מחלל המופע. את עבודת הסטודנטיות הנחתה נעמה שפיצר. ובעוד הכנס רוקד את דרכו אל סימונ, חזרתי והירהרתי בקשר שבין העיסוק בזרות של קראוס, המינוריות שעליה דיברה בדש, וולינסקי, אשר בשיח התרבותי-הציוני נחשב מיעוט בגלל אמונתו בחשיבות הבלט (אשר באירופה היה "הקנון המאז'ורי"), מורות המחול הדתיות – המנסות לשלב בין אמונתן הדתית (המינורית בנוף המחול המקומי) והפרקטיקה המחולית, ואפילו-המינוריות של ריקודיה של תרצה ספיר, שחוברו לילדים ולחברים בשני הקיבוצים הדרומיים. בלי שיכולתי להסיק מסקנות סופיות על קשר זה – משהו בעיסוק בלוקליות, בגלובליות ובגלוקליות, אשר כשהגעתי אל הכנס היה מבחינתי, לפחות באופן חלקי, בליל של מונחים – התחיל להיות מואר וברור יותר, תוך שהוא מקבל גוף ומרחב בתוכי.

מילכה לאון בעלת תואר מ.א. בתנועה ובמחול ממרכז לאבאן בלונדון. התמחות בניוח תנועה לאבאן, כוריאוגרפיה וחינוך במחול. לימדה רקדנים במרכז לאבאן ושחקנים בקולג'ים למשחק בלונדון. עם חזרתה ארצה לימדה באקדמיה למחול בירושלים, ריכזה את מסלול התואר השני בחינוך למחול של שלוחת אוניברסיטת ברטון-הול בישראל, לימדה בבת-דור ועוד. כתבה כשותפה את תוכנית הליבה במחול למשרד החינוך, ותוכניות לשילוב אסטרטגיות למידה בהוראת מחול. בשנים האחרונות מלמדת במגמת המחול בתיכון "רעות" חיפה, ניתוח תנועה לאבאן לסטודנטים לתואר שני בתרפיה בתנועה ואמנויות ולסטודנטים לתיאטרון באוניברסיטת חיפה. השתלמה בהנחיית קבוצות ובאימון אישי, ומשלבת את עבודת התנועה בעבודה בקבוצות ויחידים. פירסמה כמה מאמרים בנושאי מחול וחינוך ב*מחול עכשיו*. מאז 2005 מעבירה קורסים עצמאיים, וסדנאות בנייתוח תנועה לאבאן לתרפיסטים, שחקנים, רקדנים, מורים, מנחים ואנשי תנועה.

מועדים למחול-אסופת ריקודים במעגל השנה,

קומפוזיציה: תרצה ספיר

כתיבה ועריכה: שלומית עופר

ותרצה ספיר

בהוצאת מכון מופ"ת, המרכז לחקר כתבי תנועה ומחול וסמינר הקיבוצים, המכללה לחינוך לטכנולוגיה ולאמנויות

שירי לילוס

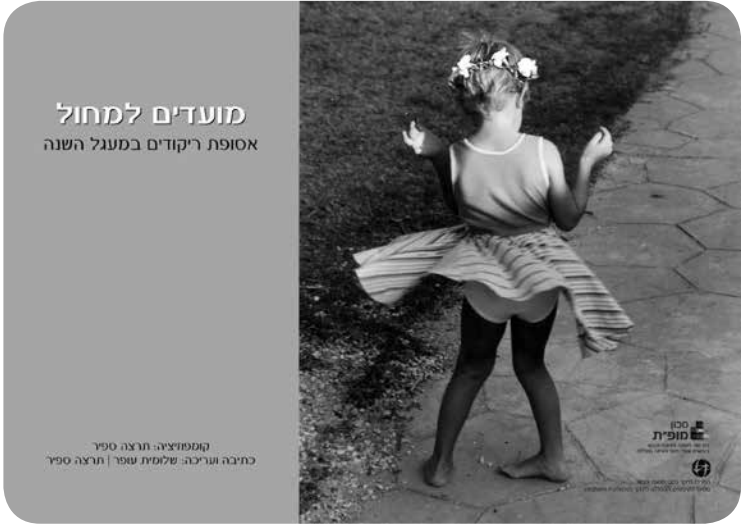
הספר *מועדים למחול – אסופת ריקודים במעגל השנה*, מאגד בתוכו אסופה של 19 ריקודי חגים שחיברה תרצה ספיר במשך 50 שנה, בין 1961 ל-2011. ריקודים אלו בוצעו בטקסי חגים בקיבוצים גת וכרמיה והפכו ברבות הימים לחומר לימודי לקהילות רוקדים שונות, כמו סטודנטים במסלולים להוראת מחול ותיאטרון-מחול בסמינר הקיבוצים ובמסלול למחול במכללת אורות ישראל. הריקודים כתובים בהתאם לעקרונות ולתפישה של כתב התנועה "אשכול-וכמן". לספר מצורף דיסק ובו הקלטה של כל השירים המלווים את הקומפוזיציות. את השירים מבצעת חבורת הזמר של מורי מכללת סמינר הקיבוצים, בהדרכתו של שאול גלעד.

כתב התנועה "אשכול-וכמן" הוא שפה כתובה לסימול תנועה. השיטה פותחה בישראל על ידי נועה אשכול ואברהם וכמן, ומכאן שמה. היא פורסמה לראשונה ב-1958. מדובר במערכת סמלים המאפשרת להציג את תנועת הגוף האנושי בזמן ובמרחב. ספיר היא תלמידה ועמיתה של אשכול, חברה באגודה לכתב תנועה ומלמדת כתב תנועה בסמינר הקיבוצים. בעבר היתה ראש בית הספר לאמנויות המחול, ממשיכה לרכז בו את לימודי כתב התנועה ועומדת בראש "המרכז לחקר כתב תנועה ושפות מחול": היא הקימה את קבוצת המחול "ריקודנטו" והיתה הכוריאוגרפית והמרכזת שלה. עופר היא חברת סגל בבית הספר לאמנויות המחול במכללת סמינר קיבוצים, מדריכה לפיתוח תוכניות לימודים בתנועה ומחול, מורה לכתב תנועה אשכול-וכמן ורכזת פרויקט הגמר של בוגרי המסלול למחול ותנועה.

שתי המחברות עוסקות זה שנים ביצירת ריקודים באמצעות כתב התנועה "אשכול-וכמן" ובתיעוד היצירות בעזרת כתב התנועה. ספיר פרסמה בעבר כמה ספרים, ובהם *מחברות חנוכה* (1987), *ציפורים* (2005) ו*גופים* (2007). כן כתבה ספרי עיון וניתוח על מחול וכתב תנועה. מחקרה של עופר לשם קבלת תואר דוקטור בחן תהליכי פיתוח של כתבי תנועה על ידי ילדים.

המבוא, שכתבה עופר בשפה קולחת ובהירה, מציג את כל חלקי הספר, יעדיו וייחודו. הספר, לדבריה, נועד להשיג שתי מטרות: א. מטרה לימודית; ב. תיעוד הריקודים שנוצרו לטקסים וחגים במעגל השנה. כל ריקוד מיוצג בכמה אופנים: מלות השיר, ייצוג באמצעות דף הכתיבה בכתב התנועה "אשכול-וכמן", תיאור כללי של הריקוד ותיאור מילולי של מבנה הריקוד,

ספרים חדשים

הצעות להזדמנויות לימודיות, מקרא של סימני כתב התנועה וייצוג סמלי של תנועת האיברים או תנועת הרוקדים במרחב, המופיע במבוא של עופר כ"כתיבה קלה".

במבוא נכללים גם שני מאמרים חשובים. בראשון, "חילוניות עברית וחגים קיבוציים", סוקר מוקי צור, סופר והיסטוריון של התנועה הקיבוצית, את התפתחות התרבות החילונית העברית ומסביר כיצד התפתח לוח החגים בארץ ישראל. המאמר מאיר את המקור להצגת הריקודים לפי סדר החגים בלוח החגים העברי ומסייע להבנת הקשר בין המסורת הקיבוצית למזמורים ולריקודים בטקסי החגים.

המאמר השני הוא של נעמי בהט-רצון ונושאו "מחול בתנועה הקיבוצית – ביטוי חברתי, חינוכי ואמנותי". בהט-רצון היא אתנו-מוסיקולוגית, חוקרת מחול ומייסדת המסלול למורים למחול ולתנועה במכללת סמינר הקיבוצים, שבראשו עמדה בשנים 1978–2000. היא סוקרת את התפתחות המחול בתנועה הקיבוצית מאמצעי לביטוי חברתי לכלי מרכזי בחינוך המשותף ועד לכדי מחול לבמה, תוך אזכור יוצרים, ריקודים ואירועים משמעותיים בהיסטוריה של התנועה הקיבוצית. מאמר זה חשוב להבנת הרקע ליצירת הריקודים המופיעים בספר, החשיבות של הפן החינוכי הגלום בביצוע ריקודים אלו על ידי ילדים וחשיבות התייעוד של ריקודים אלו. המבוא מתורגם לאנגלית על ידי ג'ון הריז ומופיע בצדו השני של הספר בקריאה משמאל לימין. המשך הקריאה הוא משמאל לימין, כנהוג בשיטת הכתיבה של כתב התנועה "אשכול-וכמן", בהמשך מופיע כל עמוד כדו-לשוני.

הקומפוזיציות של הריקודים מופיעות לפי סדר הופעתם בלוח החגים העברי תחת שערי החגים. לכל חג מוקדשים שניים או שלושה ריקודים. כל שער מלווה בתמונות מהאלבום האישי של הכותבות ושל חברות קבוצת "ריקודנטו". כך נוסף פן אישי ומרענן לעיצוב הספר. בפתיחה גם מסבירה עופר שקיימים כמה מכנים משותפים לריקודים: לכולם מטרה לימודית שנועדה לשכלל את יכולות הרוקדים; כולם קשורים בתרבות הקהילה הקיבוצית וככאלה הם נבנו כריקודים קבוצתיים לביצוע בטקסי החגים, הם מבוססים על שירי חג מהקלאסיקה הישראלית ומזכרים לציבור הרחב. גם הנושאים התנועתיים של הריקודים מבוססים על סמלי החג. כך הופך הסמל הרעיוני לייצוג תנועתי בעל סימול סימבולי בכתב התנועה. ברוב הריקודים הנושא התנועתי מציג פרשנות לרעיונות השירים ומאפשר למבצעים להזדהות עם רעיון הריקוד, מסייע לזכור את התנועות ומעגן את הריקודים במסורת החגים.